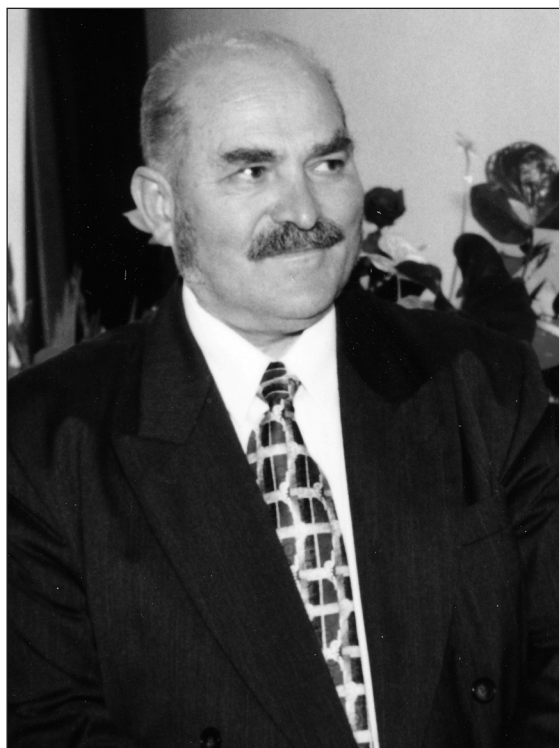

Romualdas Kazimieras LEKEVIČIUS

Lietuvos mokslo bendruomenė 2011 m. rugsėjo 2 d. neteko puikaus mokslininko ir pedagogo profesoriaus emerito Romualdo Kazimiero Lekevičiaus.

R. K. Lekevičius gimė Dzūkijos sostinėje Alytuje 1938 metų rugpjūčio 25 dieną – iš karto po šv. Baltramiejaus dienos, kai atsisveikinama su Lietuvos gandrais. Matyt, jau tada nukritusi gandro plunksna kaip lemtis nukreipė jo gyvenimo kelią paslaptingo gamtos pasaulio pažinimo linkme. Vaikystė prabėgo karo ir pokario verpetuose minant panemunės pievų ir šilų takus. 1956 m. baigė Alytaus pirmąją vidurinę (šiandien jos vietoj – Dzūkų pagrindinė mokykla), pravėrė *Alma Mater Vilmensis Facultis Naturalis* duris. Greitai prabėgo studentiški metai, ir 1961-aisiais rankose jau laikė biologo ir zoologo diplomą. Tačiau fakulteto durys neužsivėrė – jaunas, žingeidus ir daug žadantis diplomantas buvo paliktas dirbti Zoologijos katedroje. Kartu su kitais katedros darbuotojais dalyvavo ekspedicijose Tolimuosiuose Rytuose, Okos rezervate. Didžiausią

įspūdį patyrė keliaudamas po tuomet dar mažai nuniokotus Sichote Alinio, Usūrijos miškus. Prabėgus daugiau nei keturiems dešimtmečiams nuo įsimintiniausios jaunystės kelionės, sugrįžo į ją mintimis – parašė ir išleido prisiminimų knygėlę *Usūrija – priešingybių kraštas* (VU leidykla, 2008).

1963 m. įstojo ir iki 1966 m. Maskvoje, Biofizikos ir bendrosios genetikos institute, tęsė aspirantūros studijas ir parengė disertacinį darbą.

1966 m. sugrįžęs į Vilnių ir dėstė keletą naujų kursų biologijos studijų programos genetikos specializacijos studentams (radiacinę, ląstelės, žmogaus genetiką), vedė bendrosios genetikos pratybas; kartu subūrė darbuotojų grupę – būsimą Ekologinės genetikos laboratorijos užuomazgą.

1967 m. Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto taryboje apgynė biologijos mokslo kandidato disertaciją „Kai kurių purino su alkilinančiomis grupėmis darinių citogenetinio poveikio dinamikos analizė ir jų poveikio su grynu alkilinančių junginių poveikiu žmogaus audinių kultūros ląstelėms palyginimas“ (mokslinis vadovas N. P. Dubininas).

1976 m. balandį dalyvavo TSRS ir JAV mokslininkų genetikų simpoziume Dušanbėje. Jam pasibaigus keliaudamas po tris Vidurines Azijos šalis grožėjosi dykuma, žydinčiomis stepėmis, sužaliavusiomis ir pavieniais abrikošais žydinčiomis priekalnėmis, paupių nendrynų ir tujų buveinėmis.

1977 m. TSRS ir Švedijos tarptautiniame simpoziume apie Baltijos jūros užterštumą atsivėrė naujos tarptautinių mokslinių tyrimų erdvės sprendžiant ekologines problemas. Tais pačiais metais R. Lekevičiui buvo suteiktas docento vardas. 1978 m. jis pradėjo skaityti naują kursą genetikos specializacijos studentams „Populiacinė genetika“, rengė ekologinės genetikos paskaitų ciklą. Tais pačiais metais buvo paskirtas Ekologinės genetikos laboratorijos vadovu (juo buvo visą dešimtmetį). 1980 m. išleido mokslo populiarinimo knygėlę *Ekologinė genetika*.

1978 m. pasirašius naują tarpinstitucinę mokslinių tyrimų sutartį, pagal kurią numatyta ištirti Dunojaus upės vandenų mutageniškumą, Ekologinės genetikos laboratorija pasipildė naujais darbuotojais.

1983 m. R. Lekevičius rusų kalba išleido didžiausią savo darbą – monografiją *Cheminė mutagenėzė ir aplinkos užterštumas*, o 1984 m. Maskvoje, Bendrosios genetikos institute, apsigynė biologijos mokslų daktaro disertaciją „Cheminės mutagenėzės specifiškumas ir mutagenų poveikio

įvertinimas aplinkos užteršimo regioninio monitoringo atveju“ (1993 m. disertacija nostrifikuota Lietuvoje kaip habilituoto gamtos mokslų daktaro darbas). Šioje daktaro disertacijoje aptarti aplinkos užterštumo regioninės genetinės stebėsenos rezultatai, pirmą kartą Lietuvoje parengta regioninio mutagenų poveikio stebėsenos modelių *test* sistema bei metodinės priemonės mutagenų kiekiui įvertinti. Remdamasis purino junginių pavyzdžiais, R. K. Lekevičius ištyrė mutagenezės mechanizmą ir chromosomų aberacijų kaitą, veikiant alkilinančiais puriniais. Nustatytas kelių mutagenų poveikio vienu metu efektas ir jų specifika, išaiškintas Neries, Nemuno, Dunojaus upių vandens mutageniškumo lygis bei jo priklausomybė nuo sezono, atstumo iki teršiančio šaltinio ir kitų aplinkos veiksnių. Išaiškino ir atrinko Lietuvos smulkiųjų žinduolių rūšis kaip tinkamiausius indikatorius genetinei stebėsenai.

Dėl atominės elektrinės statybos labai išsamiai buvo ištirtas Drukšų ežeras. Ši vandens ekosistema iki šiol yra išsamiausiai ištirta Lietuvoje. 1986 m. leidinyje rusų kalba *Drukšų ežero vandens gyvūnų populiacijų ir bendrijų bazinė būklė* (serija „Šiluminė energetika ir aplinka“, t. 5) yra ir R. K. Lekevičiaus darbų indėlis.

1987 m. jam suteiktas Vilniaus universiteto profesoriaus vardas. Vienas ir su bendraautorais paskelbė apie 200 mokslo publikacijų (nuo pranešimų tezių iki mokslinių monografijų). Nemažai parašyta mokslo populiarinimo straipsnių, interviu dienraščiams, žurnalams, pasisakyta per radiją ir televiziją. Mokslinius pranešimus skaitė Anglijoje, Šveicarijoje, JAV vykusiose įvairiose konferencijose, kongresuose, simpoziumuose. Nuo 1971-ųjų dvejus metus stažavo Čikagos universitete.

1987-aisiais, minint Nikolajaus Vavilovo 100-ąsias gimimo metines (UNESCO šiuos metus buvo paskelbusi Vavilovo metais), du žymūs Vilniaus universiteto genetikai Vytautas Rančelis ir Romualdas Lekevičius buvo apdovanoti N. Vavilovo atminimo medaliais.

Už darbą „Aplinkos užterštumo Lietuvoje genotoksikologinis įvertinimas 1976–1995 m.“ laureatui kartu su bendraautorais įteikta 1996 metų Lietuvos mokslo premija.

Nuo 1989 m. dešimt metų buvo NATO ekologinės programos „Biogeninių medžiagų apkrovos ir atsako upių ir deltų sistemose modeliavimas“ (12 šalių dalyvių) koordinacinis direktorius Europos šalims ir šios programos Lietuvoje vadovas.

R. K. Lekevičius vadovavo vienuolikai aspirantų ir doktorantų. Dalis jų tapo habilituotais mokslų daktarais ir profesoriais. Daugelis atsimena ir atsiliepia apie profesorį kaip charzmatinę, temperamentingą asmenybę. Jis mokėjo įtikinti ir pritraukti savo idėjomis kolegas, bendradarbius. Turėjo neeilinių organizatoriaus gebėjimų, kurie šiandien būtini aukšto rango tarptautinių mokslinių projektų koordinatoriams, logistikos specialistams, diplomatams, derybininkams.

Prof. R. K. Lekevičius yra laikomas ekologinės genetikos pradininku Lietuvoje. Ištyręs kai kurių purinų mutageniškumą, jis sukūrė planą, kaip įvertinti aplinkos užterštumo padarinių atskirus genetinių grėsmių aspektus. Nuo 1993 m. atstovavo Lietuvai Europos Tarybos Bioetikos koordinaciniame komitete, buvo šio komiteto narys. Parengė ir skaitė fakulteto studentams bioetikos kursą.

Prof. R. K. Lekevičius buvo apdovanotas tarptautinio Soroso fondo premija, Lietuvos švietimo ministro, Europos Tarybos generalinio sekretoriaus padėkos raštais. Būdamas aktyvus visuomenininkas jis dalyvavo tiek Lietuvos genetikų ir selekcininkų, tiek ir ornitologijos, gamtos apsaugos draugijų veiklose (pastarosios Vilniaus universiteto skyriaus ilgametis pirmininkas). 1990–2001 m. buvo žurnalo *Ekologija* redaktorių kolegijos narys.

Progresuojanti liga suvaržė šios gyvybingos asmenybės laisvę iki buto erdvės, o vėliau prikaustė prie patalo, tačiau mes jį prisiminsime pakilios nuotaikos, švytintį – toks jis buvo savo šešiasdešimtmečio akimirka, klausydamasis seno pažįstamo, prezidento Valdo Adamkaus, atsiųsto sveikinimo...

Doc. dr. Stanislovas Sinkevičius